

Ключевые слова: интерактивные технологии, речевая компетенция, иностранные языки.

Lukjanchenko I.O.

**THE USAGE OF THE INTERACTIVE TEACHING TECHNOLOGIES IN FORMING
OF THE LINGUAL COMPETENCE IN THE SPEECH OF THE FOREIGN LANGUAGE
DEPARTMENTS` STUDENTS**

The article highlights the possibilities of using interactive techniques to form the speaking competence of students of foreign languages faculties. The author emphasizes the necessity of interactive techniques introduction into practice of foreign languages teaching at Universities to increase the effectiveness of educational process.

Key words: interactive techniques, speaking competence, foreign languages.

УДК 372.3/4:81.2

Мельничук Ю.Ю.

**НАСТУПНІСТЬ У НАВЧАННІ МОВЛЕННЄВОГО ЕТИКЕТУ ДІТЕЙ
СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ТА МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ
В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ РОСІЙСЬКОЇ МОВИ**

У статті обґрунтовується доцільність навчання мовленнєвому етикету в процесі вивчення російської мови з урахуванням принципу наступності між дошкільною та початковою ланкою освіти.

Ключові слова: наступність, мовленнєвий етикет, старший дошкільний вік, молодший шкільний вік, комунікативна діяльність.

Реалізація принципу наступності належить до найважливіших проблем педагогіки. Наступність є однією з умов забезпечення безперервної освіти й поступального розвитку дитини, вона визначається як зв'язок і узгодженість кожного компонента методичної системи освіти (цілей, завдань, змісту, методів, засобів і форм організації навчання). У дослідженнях багатьох учених наступність розглядається як умова успішної педагогічної діяльності, принцип навчання і виховання, що забезпечує єдність, цілісність і системність навчання й виховання (Н.С. Анціперова, Л.С. Виготський, І.І. Гончарова, Л.К. Гребенкіна, В.В. Давидов) [2; 3]. Основною проблемою, пов'язаною з наступністю з психологічного та педагогічного боку є питання про те, як, "культивуєючи самоцінність кожного дитячого віку, одночасно забезпечувати поступальність вікового розвитку" [3; 8]. Виходячи з цього, на сучасному етапі вченими-педагогами робиться акцент на психологічних засадах наступності, в тому числі на розвиток у дитини комунікативних здібностей, вміння спілкуватися з дорослими й однолітками (Є.Є. Кравцова, В.Т. Кудрявцев, А.С. Кисельова, О.В. Коренєва). Значна робота ведеться з підготовки освітньо-виховних програм, що б мали забезпечувати наступність дитячого садка і школи (А.М. Богуш, О.Л. Кононко, Т.О. Ладиженська, М.Л. Фомічова) [1; 4]. Розповсюджене в суспільстві розуміння наступності як інформативної підготовки дитини до переходу на новий щабель освіти викликає неправильне розуміння готовності дошкільника до школи, що розглядається як "дострокове" освоєння змісту шкільних курсів.

Реалізація такого підходу на практиці призводить до того, що розвитку тих якостей майбутнього школяра, без яких не буде досягнута успішність у навчанні, приділяється недостатня увага. Перш за все це стосується забезпечення комунікативної готовності дитини до навчання.

Потреба у спілкуванні є однією з провідних у житті дитини. Спілкування для дітей є засобом організації спільної діяльності, формування й розвитку міжособистісних відносин,

способом пізнання інших людей і світу в цілому. Для дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку спілкування, завдяки активності пізнавальних процесів, прагнення до спільних дій, є основним видом діяльності. Проте багато психологів і педагогів (Л.І. Божович, В.В. Давидов, А.А. Леонтьєв, А.К. Макарова, Є.Б. Піскунова) [3; 6] відзначають, що саме в період переходу з дитячого садку в початкову школу діти особливо відчувають дискомфорт, пов'язаний з проблемами, що виникають у спілкуванні з ровесниками і дорослими. Діти, вступаючи в нові для них стосунки, інтерпретують їх по-своєму. Одні, сприймаючи їх як скасування різних (зокрема вікових) обмежень, норм і правил поведінки, стають розв'язними, фамільярними, під час грубими; інші розгублюються, замикаються в собі, намагаються якомога менше спілкуватися.

Важливість формування комунікативних умінь при переході з дитячого садка до школи актуалізується тим, що в цей період виникає проблема входження дитини в незнайомий колектив дітей і дорослих, налагодження контактів у невідомих для неї соціальних умовах. У початковій школі дитина освоює нову для себе діяльність – навчальну. Успішність індивідуальної навчальної праці багато в чому залежить від уміння знайти своє місце в навчальному діалозі, що реалізує нові для дитини соціальні ролі – “учень”, “однокласник”, “член навчального колективу”. Це вміння визначається комунікативною компетентністю, тобто знанням законів спілкування, умінням встановлювати і підтримувати важливий для спілкування позитивний контакт.

У зв'язку з цим у зазначений період онтогенезу особливої значущості набувають проблеми розвитку дитячих комунікативних здібностей, їх ситуативної орієнтації та відповідного вибору мовних засобів. Важливе значення у цьому процесі належить навчанню мовному етикету як системі вербальних одиниць, що пропонуються суспільством для встановлення контакту співбесідників. Володіння мовним етикетом забезпечує комфорт у спілкуванні, оскільки сприяє встановленню доброзичливих взаємин. Основи культури мовного спілкування, що закладаються в дошкільному дитинстві, використовуються згодом протягом усього життя.

Істотну допомогу в адаптації дитини, яка готується до навчання і вже прийшла до школи, можуть надати вихователь дошкільного закладу і вчитель початкових класів, якщо буде визначена єдина змістовна лінія формування комунікативної культури дитини.

Аналіз психолого-педагогічної літератури, здійснений нами, дозволив визначити розробленість даної проблеми. У середині XIX – початку XX століть вчені відзначали, що “говорити, висловлювати свої думки, бути в словесному спілкуванні з іншими – є природною потребою дітей” [5: 9]. Завдання мовної освіти вчені цього часу бачили в тому, щоб сформувати у дитини вміння повідомляти іншим свої думки і почуття, тобто вміння спілкуватися. На сучасному етапі мовної освіти й виховання дітей також посідає значне місце в теорії та практиці дошкільного та шкільного навчання. У роботі таких учених, як А.М. Богуш, Н.В. Гавриш, В.І. Капінос, Т.О. Ладиженська, Ю.А. Руденко, М.С. Соловейчик, О.С. Ушакова, В.І. Яшина [1; 5] розроблено зміст, форми й методи мовленнєвої підготовки дітей, розглядаються шляхи формування культури мовного спілкування.

Дослідники відзначають, що проблема виховання культури мовного спілкування належить до числа найважливіших завдань сучасної дошкільної і шкільної освіти.

Разом з тим, за умови досить докладної розробленості проблеми формування культури мовленнєвого спілкування в дітей дошкільного та молодшого шкільного віку залишається багато невирішених питань: якою мірою наступність процесу формування мовного етикету в дітей дошкільного та молодшого шкільного віку впливає на успішність навчальної діяльності та входження дітей у колектив однолітків; чітко не визначені цілі й зміст роботи вихователя і вчителя з розвитку мовного етикету, що забезпечує реалізацію принципу наступності.

Практика показує, що діти, володіючи початковими знаннями в галузі мовного етикету, не вміють користуватися ними, що, зокрема, пов'язано з несформованістю вміння орієнтуватися в ситуаціях спілкування, передбачити їх. Передбачення формується у

навчальних ситуаціях і припускає перспективність у побудові навчання. Тому в умовах переходу від дошкільного до шкільного етапу навчання важливо не тільки дати дітям знання формул мовного етикету, але й навчити дитину орієнтуватися в нових для неї умовах спілкування. Спостереження показують, що існує суперечність між необхідністю будувати процес поступального розвитку мовного етикету у дітей дошкільного та молодшого шкільного віку і відсутністю зв'язків наступності у системі комунікативної підготовки дітей вступу до школи.

Значення дослідження цієї проблеми визначається, по-перше, особливою роллю етично грамотної мовної поведінки в успішному здійсненні навчальної діяльності, у встановленні позитивної взаємодії з членами навчального колективу, по-друге, різноманітністю комунікативних ситуацій в умовах шкільного навчання, по-третє, розширенням комунікативних можливостей дітей молодшого шкільного віку.

Мета статті полягає в науковому обґрунтуванні формування мовного етикету в процесі вивчення російської мови, що побудоване з урахуванням наступності між дошкільним і початковим етапом освіти.

Навчання мовному етикету ми розуміємо як процес, спрямований на виховання доброзичливих відносин з ровесниками й дорослими, формування прагнення і потреби у встановленні позитивних контактів, засвоєння певної суми формул мовного спілкування. Сформованість мовного етикету як частини мовної етичної культури виявляється у змістовній стороні спілкування (обговорення прочитаних книг, прояв співчуття, уваги до співрозмовника, похвала), вмінні встановлювати позитивний контакт, вести безконфліктне спілкування, вирішувати суперечки самостійно на основі взаємної домовленості. Розвиток мовного етикету також визначається як опанування дитиною нормами і правилами мовної поведінки в різних ситуаціях мовного спілкування, що виражається в розширенні кола формул мовного етикету, що використовуються дітьми, зниження числа лексичних, граматичних, синтаксичних, орфографічних, пунктуаційних і стилістичних помилок, що допускаються в етикетних виразах.

Основним засобом здійснення наступності у навчанні мовному етикету є мовна ситуація. Виступаючи основною та найбільш рухомою ланкою в організації педагогічної діяльності з формування мовної культури спілкування, мовна ситуація забезпечує основні змістовні лінії наступності. Поступове виконання типових ситуацій, тобто моделей контактів, в яких реалізуються мовні дії спілкування під час здійснення досить типових соціально комунікативних ролей дозволяє забезпечити наступність у формуванні мовного етикету. Найбільш істотними ознаками мовних ситуацій, на яких будується спадкоємність, є адресат і адресант спілкування. Адресатом для дітей старшого дошкільного віку є вихователь і ровесник, товариш по іграх. Для дітей молодшого шкільного віку адресатом є вчитель і однокласник. Як адресати спілкування можуть виступати також батьки, родичі та знайомі. Другий змістовний ряд ознак, на якому будується наступність, пов'язаний з місцем і часом спілкування. Для дошкільнят це в основному дитячий садок і будинок, для молодших школярів – школа, громадські місця, будинок. Для встановлення наступності у змісті навчання важливо враховувати офіційність або неофіційність ситуації спілкування і характер взаємин, що відрізняються зв'язками спорідненості (батьки – діти), віком (дорослий – ровесник – молодший), соціальною функцією (дитина – вихователь, учень – учитель тощо), ступенем знайомства, емоційним фоном відносин.

На основі описаних вище компонентів ми виділяємо типи ситуацій спілкування, що забезпечують формування передбачення в умовах спадкоємного навчання. Причому для дошкільника найбільш актуальним є спілкування з дорослим у неофіційній обстановці, для початкової школи – спілкування з дорослим в офіційній обстановці. Спільними для обох вікових груп є ситуації спілкування з батьками та близькими родичами, з ровесниками і молодшими дітьми.

Наступним компонентом етикетної ситуації є тема висловлювання. Стосовно до навчання мовному етикету дітей старшого дошкільного віку основна увага може бути

зосереджена на наступних темах спілкування: “Залучення уваги”, “Знайомство”, “Подяка”; молодшого шкільного – “Згода і незгода з думкою співрозмовника”, “Відмова”, “Втіха, вираз співчуття” і деякі інші.

На основі сформованої у дитячому садку потреби уважно ставитися до етикетної сторони усної форми спілкування в початковій школі доречно звернутися до культури письмового спілкування. У молодших школярів необхідно формувати також поняття мовної ситуації, усвідомлення необхідності врахування всіх її компонентів під час побудови етикетного мовного висловлювання, мовного етикету як загальноприйнятого закону спілкування, якого необхідно дотримуватися, якщо хочеш бути повноправним членом суспільства.

Спостереження за дошкільнятами і молодшими школярами дозволяють виявити особливості прояву мовного етикету.

Уже до шостого року життя у дітей складається міцна мовна та психологічна основа для формування дружніх відносин і засвоєння правил поведінки. Дослідження показують, що в практиці мовного спілкування дітей часто виникають протиріччя між бажанням і можливістю передати свої почуття, настрої, бажання співрозмовникові. Ці протиріччя викликані недостатнім запасом мовних засобів і неточним розумінням особливостей їх мовного функціонування. Відібрані й систематизовані мовні засоби, розроблена система мовних ситуацій допомагають дітям різного віку висловлювати більш адекватно емоційний стан, бажання й почуття в різних ситуаціях спілкування.

У початковій школі відбувається “руйнування” існуючого в дошкільному дитинстві мотиву “необхідності” використання мовного етикету, що пов’язано з формалізацією спілкування в процесі навчальної діяльності.

Провідною метою формування мовного етикету є становлення загальної етичної культури дитини, формування у неї усвідомлення мовного етикету як соціально схваленої норми етичної поведінки, розвиток тактовності, чуйності й делікатності в побудові спілкування з людьми. Для цього на дошкільному рівні навчання має бути сформоване естетичне ставлення дитини до мовного етикету як до частини загальної етичної культури людини, а в початковій школі дітей необхідно підвести до розуміння законодавчої функції мовного етикету як системи правил, що відбивають загальноприйняті норми спілкування.

Під час реалізації принципу наступності як узгодженості кожного компонента методичної системи головною педагогічною умовою, що впливає на ефективність розвитку етичної культури дітей, є здійснення навчання на основі перспективних цілей, змісту, методів і форм організації навчання.

Зміст навчання, що враховує реалізацію спадкоємних зв’язків, необхідно засновувати на відборі формул мовного етикету з урахуванням того, що до часу вступу до школи в дітей під час природного оволодіння мовою і в результаті попереднього виховання культури мовного спілкування в основному сформований пасивний запас найбільш часто вживаних формул мовного етикету.

Наступність в методах навчання доцільно здійснювати шляхом ускладнення прийомів, використаних у рамках того або іншого методу, поступового оволодіння дітьми навичками самостійної роботи.

Для здійснення послідовного навчання мовному етикету особливе значення мають методи та форми роботи, що ґрунтуються на комунікативній діяльності дітей (групова й парна форми роботи, розігрування мовних ситуацій, рольова гра) і вимагають постійного спілкування між дітьми й педагогом.

Такі форми й методи роботи стають не тільки засобом засвоєння нового матеріалу, а й засобом формування навичок міжособистісного спілкування, встановлення доброзичливих контактів із товаришами, формування відносин співробітництва з педагогом, тобто стають засобом соціалізації дитини, підготовки до переходу на новий етап розвитку.

Педагогічною умовою, що забезпечує успішність реалізації наступності у навчанні мовному етикету дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку, також є

інтеграція навчання мовному етикету й вивчення російської і української мов, що ґрунтується на спільності граматичних відомостей і матеріалу з мовного етикету.

Висновок. Таким чином, вивчення мовного етикету в процесі вивчення російської мови, що побудоване з урахуванням наступності між дошкільною і початковим етапом освіти, позитивно впливає на успішність комунікативної діяльності дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку, розвиває увагу до слова, сприяє підвищенню культури.

Перспективою подальшого вивчення може бути проблема формування комунікативної особистості засобами російської мови в аспекті наступності між дитячим садком і школою.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Богуш А.М. Дошкільна лінгводидактика: Теорія і методика навчання дітей рідної мови: підручник / А.М. Богуш, Н.В.Гавриш. – К.: Вища школа, 2007. – 542 с.
2. Выготский Л.С. Воображение и творчество в детском возрасте. – М.: Просвещение, 1991. – 468 с.
3. Давыдов В.В. Развивающее образование: теоретические основания преемственности дошкольной и начальной школьной ступеней / В.В. Давыдов, В.Т. Кудрявцев // Вопросы психологии. –1997. – № 1. –С. 3-18.
4. Кононко О. Про Базову програму розвитку дошкільника “Я у Світі” / О. Кононко // Дошкільне виховання. – 2008. – № 1. – С. 3 – 7.
5. Пискунова Е.Б. Преемственность дошкольников и младших школьников на примере развития речи // Начальная школа. – 1996. – № 8. – С. 18-23.
6. Ладыженская Т.А. Живое слово: устная речь как средство и предмет обучения. Учебное пособие для студ. пед. ин-тов. –М., 1986. – 124 с.

Мельничук Ю.Ю.

ПРЕЕМСТВЕННОСТЬ В ОБУЧЕНИИ РЕЧЕВОМУ ЭТИКЕТУ ДЕТЕЙ СТАРШЕГО ДОШКОЛЬНОГО И МЛАДШЕГО ШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА В ПРОЦЕССЕ ИЗУЧЕНИЯ РУССКОГО ЯЗЫКА

В статье обосновывается целесообразность обучения речевому этикету в процессе изучения русского языка с учетом принципа преемственности между дошкольным и начальным этапом образования.

Ключевые слова: преемственность, речевой этикет, старший дошкольный возраст, младший школьный возраст, коммуникативная деятельность.

Melnichuk Y.Y.

THE SUCCESSION IN THE COMMUNICATIVE ETIQUETTE LEARNING OF ELDER PRESCHOOL AND JUNIOR SCHOOL AGE CHILDREN IN THE PROCESS OF THE RUSSIAN LANGUAGE LEARNING

The article theoretically substantiates the advisability of the speech etiquette in the Russian language learning with due regard for the succession principle among the preschool and junior school education stage.

Key words: succession, speech etiquette, elder preschool age, junior school age, communicative activity.